

3. **Голдовский, Б. П.** История белорусского театра кукол [Электронный ресурс] / Б. П. Голдовский. – Режим доступа: <http://maxima-library.org/component/maxlib/b/272042?format=read>. – Дата доступа: 15.10.2022.

4. **Краковские** вертепы представлены в витебской ратуше [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vitvesti.by/kultura/krakovskie-vertepy-predstavleny-v-vitebskoi-ratushe-foto.html>. – Дата доступа: 18.10.2022.

5. **Михайловская, Е. И.** Анализ возможностей сценической реализации литературных произведений писателей и поэтов Витебщины / Е. И. Михайловская // XVI Машеровские чтения : материалы XVI Междунар. науч.-практ. конф. студ., аспирантов и молодых ученых, Витебск, 21 окт. 2022 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Е. Я. Аршанский (гл. ред.) [и др.]. – Витебск, 2022. – С. 280–282.

6. **Михайловская, Е. И.** Традиционный белорусский театр «Батлейка»: история и современность / Е. И. Михайловская // Молодость. Интеллект. Инициатива : материалы X Междунар. науч.-практ. конф. студ. и магистрантов, Витебск, 22 апр. 2022 г. / Витеб. гос. ун-т ; редкол.: Е. Я. Аршанский (гл. ред.) [и др.]. – Витебск, 2022. – С. 443–444.

7. **Представление** батлеек [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://vitebsk.biz/afisha/theater/808/>. – Дата доступа: 17.10.2022.

Мишына В.І. (г. Полацк)

АСНОЎНЫЯ ЭТАПЫ РЫТУАЛЬНАЙ САЦЫЯЛІЗАЦЫІ ДЗІЦЦАЇ Ў РАДЗІННА-ХРЭСЬБІННАЙ АБРАДНАСЦІ (ПАВОДЛЕ ФАЛЬКЛОРНА-ЭТНАГРАФІЧНЫХ МАТЭРЫЯЛАЎ БЕЛАРУСКАГА ПАДЗВІННЯ)¹

Нованароджанае дзіця ў сістэме традыцыйнага светапогляду не ўспрымалася як паўнавартасны чалавек, яно знаходзілася ў стане сімвалічнага пераходу ад сферы прыроды да сферы культуры. Таму ад моманту нараджэння і на працягу досыць доўгага прамежку часу дзіця было аб'ектам разнастайных маніпуляцый і рытуальных дзеянняў, што мелі на мэце яго сацыялізацыю – паэтапнае далучэнне да культурнага, «чалавечага» стану [1, с. 41–45].

Непасрэдна пасля нараджэння асноўныя дзеянні ў гэтым кірунку выконваліся бабай-павітухай, і першай з такіх маніпуляцый было, уласна, адражанне пупавіны як літаральнае і сімвалічнае аддзяленне дзіцяці ад сферы «нечалавечага» [1, с. 41–42] і адначасова наданне яму характарыстык новага, «чалавечага» статусу, прычым не абстрактных, а даволі-такі канкрэтызаваных: «Пупавіну хлопчыка бабка звычайна адразае ці на дубовай дошцы, каб

¹ Работа падрыхтавана ў межах праекта БРФФД-РФФД «Субкультура дзетства в дискурсе устной истории, языке и фольклоре Витебско-Псковского пограничья XX – начала XXI века», дамова № Г20Р-095.

ён быў моцны, ці на падкладзеным тапарышчы, каб дзіця ў будучым лепш валодала сякерай; ці на кнізе, каб было пісьменным; пупавіну ж дзяўчынкі адразае на альховай дошцы ці на «праніку, верацяну, чаўну» і іншых прадметах, што ўжываюцца пры «жаноцкіх работах», каб у будучым дзяўчынка была «ахвочай да іх» [3, с. 13]; «Ну дак, хто на кніжачку пуп пераразаець, рабёначак гэты крычыць, яму атразаюць пупок на кніжачку. Я відзела, як мая сястра маленькая радзілася, ей атразалі. Дык ей адразалі на верацяно, верацяно во гэта, дзе прадзеш, і вот палажылі на верацяно, атрэзала бабка гэта, бінтавала, бінтавала ей живоцік». — *«А нашто вот так на верацяно ці на кніжачку?»* — «Ну каб яна была... рукадзельніца». — *«А на кніжку нашто?»* — «На кніжку, каб граматная, каб вучылася»².

Адной з важнейшых пасляродавых працэдур з'яўлялася першае купанне дзіцяці, якое было не толькі спосабам абрадавага ачышчэння, але і сімвалічным сродкам забеспячэння дзіцяці рознымі дабротамі, надання прывабнага знешняга выгляду і да т. п.: «Перад першым купаннем патрэбна ўліць дзіцяці ў рот крыху квасу ці “летняй” вады, каб дзіця не баялася ў будучым прастуды»; «Каб дзіця было багатым і ў будучым радавалася жыццю, бацька кідае ў “начоўцы” некалькі срэбных манет» [3, с. 11, 14]; «Дзяўчынку трэба першы раз мыць у малаку, тады яна будзе белая, а хлопчыка ў піве, якое наліта ў “начоўкі і пыстаўлена на гарохавіны”. Тады ён будзе моцны і прыгожы» [7, с. 5].

Па вызначэнні А.К. Байбурына, адным з важнейшых актаў далучэння нованароджанага да свету культуры было апрананне, якому надаваўся «выразны сімвалічны характар» [1, с. 44]. Аднак на дадзеным этапе гэта не было апрананнем у поўным сэнсе гэтага слова, так як сапраўднае адзенне, як і крыж, дзіця атрымлівала толькі пасля хрышчэння. Уласцівае для дадзенага моманту загортванне нованароджанага падкрэслівае яшчэ неаформлены яго статус. Пры гэтым, як правіла, для загортвання выкарыстоўваюцца ношаныя бацькоўскія рэчы, пялюшкі са старой тканіны, што, з аднаго боку, абумоўлена гігіенічнымі меркаваннямі, а з другога, валодае яскрава выражанай сімвалікай пераемнасці (ад бацькоў да дзяцей) або, зноў-такі, выступае як спосаб надання на лімінальным этапе нованароджанаму неабходных якасцей: «Калі нараджалася дзяўчынка, баба загортвала яе адразу ў старыя бацькоўскія штаны, каб яе малыцы любілі, а мальца — у мацярынскую кашулю, каб яго дзеўкі любілі» [5, с. 91]; «Тады ж новае калаватае было, гэта цяпер усё крамнае. А тады ўжо гатуеш сама рубашку вынашаную ці якую там пасцілачку мяканькую і спавіваеш. Цяпер жа крамніна — едзь, купі, едзь, палучы, раз радзіла. Спаўюць, усё»³; «...нарвала пялёначак, раньшэ ш пялё-

² Фальклорны архіў Полацкага дзяржаўнага ўніверсітэта (ФА ПДУ): зап. у 2007 г. Мішына В.І., Мішын П. І., Халадкова А.У., студ. ПДУ Шыпіла У., Мілянцей А. ад Літвін М.П., 1931 г. н., у вёсцы Губіна Лепельскага р-на Віцебскай вобл.

³ ФА ПДУ: зап. Мішын П.І., Мішына В.І., студ. ПДУ Высоцкая А. у 2009 г. ад Дранковіч Д.В., 1928 г. н., у в. Хмялёўшчына Докшыцкага р-на Віцебскай вобл.

начкі не купляліся, вот парвецца простынька ілі навалачка, навалачка тожа саматканая была, яна вымаецца – мякенькая-мякенькая, і патом рабёначка спавіваюць. <...> Зато дзеткі нікагда не прэлі, не балелі, ніхто не знаў»⁴; «Бабка прыносіць пялёнку. У сваю пялёнку. Льяная! Мож, навалачку разарвала. Навалачку нада, з навалачкі. Там завярнулі яго <...> і шынель. Папа аставіў шынель. Вот. І ў шынель. Ну і ён (брат як вырас) ваенным стаў. Цёця мая гаварыла калісь: “Во як! Завярнула яго ў шынель, дак... І стаў палкоўнікам!”» [4, с. 256].

Важнейшую ролю ў працэсе рытуальнай сацыялізацыі дзіцяці адыгрываюць хрэсьбіны. Па-першае, менавіта з хрышчэннем у рэаліях XIX – пачатку XX ст., як правіла, звязваецца імянарачэнне дзіцяці (хаця былі і выключэнні) і далучэнне яго да хрысціянскай супольнасці, па-другое, самі хрэсьбіны выступаюць як санкцыянаваны традыцыйны інструмент прыняцця дзіцяці ў сацыяльную групу (сям’ю і шырэй – вясковую грамаду).

Наданне імя – выключны па сваёй сімволіка-рытуальнай значнасці этап далучэння нованароджанага да свету культуры. У межах традыцыі да хросту дзіця не мае асабістага імя, ужываюцца безасабовыя найменні «хлопчык», «дзяўчынка», «багданька», «лялечка» [2, с. 40]. У паўночных рэгіёнах Беларусі, па сведчанні Т.І. Кухаронак, існаваў абрад імянарачэння дзіцяці бабай-павітухай («ахрысціць дзіця з вады») [2, с. 41]; а ва ўмовах антырэлігійных кампаній першай паловы XX ст. у некаторых рэгіёнах менавіта бабка і выконвала функцыю імянарачэння, замяняючы святара: «Як дзіця пакупае, перахрысціць і імя скажа, бо папоў не было. У нас у той год радзілася пяць дзевак і ўсіх бабка назвала Каця, бо вельмі ж любіла гэта імя» [5, с. 95]. У сярэдзіне XX ст. і пазней імя выбіралі самі, пры адсутнасці магчымасці ахрысціць дзіця толькі рэгістравалі ў сельсаветах: «Называлі самі?» – «Самі. Пойдзеш у сельсавет, запішаш»⁵ – «Кто называў рабёнка?» – «Самі. Якога хочаш, выберыш з родственнікаў ці чуеш імя»⁶ – «А імя бацькі давалі. <...> – «А імя як выбіралі? Па-царкоўнаму ці самі?» – «Ай, не, самі»⁷.

Традыцыйная хрэсьбінная абраднаць прадугледжвае шматлікія сімвалічна-рытуальныя дзеянні, накіраваныя як на інтэграцыю дзіцяці ў сямейную/вясковую супольнасць, так і на далейшае «праграмаванне» яго неабходных якасцей і характарыстык.

На этапе хрэсьбін асабліваю ролю ў рытуальнай сацыялізацыі дзіцяці ігралі кумы. У сувязі з гэтым да іх выбару падыходзілі з усёй адказна-

⁴ ФА ПДУ: зап. Мішына В.І., Мішын П.І., Халадкова А.У., студ. ПДУ Шыпіла У., Мілянцёй А. у 2007 г. ад Літвін М.П., 1931 г. н. у вёсцы Губіна Лепельскага р-на Віцебскай вобл.

⁵ ФА ПДУ: зап. студ. ПДУ Захарэвіч А. у 2008 г. ад Балуцінай Е.А., 1921 г. н., (нар. у в. Горбава Лёзненскага р-на), з 1971 г. жыве ў в. Княжыца Віцебскага р-на Віцебскай вобл.

⁶ ФА ПДУ: зап. студ. ПДУ Захарэвіч А. у 2008 г. ад Мулярэнка (Храпуненка) Ф.З. 1917 г. н. у в. Экімань Полацкага р-на Віцебскай вобл.

⁷ ФА ПДУ: зап. Мішын П.І., Мішына В.І., студ. ПДУ Высоцкая Аліна ў 2009 г. ад Дранковіч Г. М., 1936 г. н., Дранковіч Н.П., 1938 г. н., у в. Шалагіры Докшыцкага р-на Віцебскай вобл.

сцю: «Раньшэ ж рабёнка крэсцяць, абязацельна далжны быць кум і кума. Хто каго хочыць, таго і выбірае. Абы-каго не бралі. Чалавека веруюшчага»⁸; «Кумаўство-любаўство. Хто ў дзярэўні наравіцца, хто падруга, таго. Я брала падругу, с аднэй добра жылі, ну дык я была старэйшым сынам бярэменна, а йна тады тожа дачкой. <...> Ну так, гэтаксама ўсе паддзяержываюць, хто с кім дружыць, а ёсць... у каго многа, вялікая радня, я чужых брала, а як вялікая радня, там пяць – сем дзяцей, дык ужо бяруць тады сваіх»⁹; «Кумоў ты можаш выбіраць і чужых, і далёкіх. Но нада выбіраць такіх людзей гоных, каб і кума такая работніца была, каб і кум такі. Абы-якіх жа не бралі. А вот у каторага не гадаваліся дзеці, дык вот як нада было кума браць. Не гадуецца дзеці, уміраюць і ўміраюць. Вот ідзі на вуліцу, сягоньня я буду гэтага дзяця хрысціць. Ідзі на вуліцу, хто першый пападзецца, які мужчына, вот бяры яго за кума. Хто пападзецца, якая першая жанчына, бяры яе за куму» [4, с. 233]. Як бачна з цытаванага вышэй запісу, у сярэдзіне XX ст. працягваў існаваць старадаўні звычай запрашаць «збожжых кумоў», зафіксаваны ў этнаграфічных матэрыялах XIX ст. [3, с. 17].

Паводзіны кумоў падчас хрэсьбін прадвызначалі многія аспекты будучага лёсу дзіцяці, у тым ліку і стан яго здароўя, і агульны характар развіцця. Таму дзеянні кумоў таксама абстаўляліся шэрагам павер'яў і падлягалі дастаткова строгай рэгламентацыі: «Перад тым як пераступіць парог... кума паднімае з падлогі “на хаду” саломінку, галінку, трэсачку, перакусвае папалам і праз галаву кідае абедзве палавінкі назад у хату, каб дзіця хутчэй пачало хадзіць»; «Калі кума стане на кола, калі садзіцца ці злазіць з калёс, то калі хрэснік возьме шлюб, у яго не будзе дзяцей столькі год, сколькі ў колах было спіць»; «Пры ўваходзе ў хату з ахрышчаным дзіцем кума павінна што-небудзь “лапатаць”, нават і ў тым выпадку, калі не маецца субяседніка. Добра будзе, калі ўслед за ёю гэта будзе рабіць і кум: тады дзіця хутка пачне гаварыць» [3, с. 20, 22].

Паездка кумоў з дзіцем да хросту – гэта, па сутнасці, першы выпадак, калі дзіця пакідае межы свайго локусу. Улічваючы незавершанасць лімінальнага перыяду, дарога да храма вымагае ўжывання разнастайных апатрапейных прыёмаў і разам з тым дазваляе прадпрыняць адмысловыя дзеянні, накіраваныя на папярэджанне разнастайных хвароб і адхіленняў у будучым, а таксама на забеспячэнне дабрабыту: «“У пялюшкі” дзіця, што адпраўляюць “да Кста”, трэба класці трохі грошай, сыру і яшчэ чаго з’есці, каб багат ён быў, як вырасціць. У “пялюшкі” дзяўчынкі, звыш таго, “трэба ўстроіць іголку, пакласці трохі лёну”, каб яна ў будучым стала рукадзельніцай”; “Паколькі, упершыню пакідаючы бацькоўскую хату, дзіця лёгка можа падвергнуцца

⁸ ФА ПДУ: зап. студ. ПДУ Захарэвіч А. ад Зелянкевіч М.Я. 1919 г. у в. Экімань Полацкага р-на Віцебскай вобл.

⁹ ФА ПДУ: зап. Мішын П.І., Мішына В.І. і студ. ПДУ Высоцкая А. у 2009 г. ад Парцянкі М.М., 1938 г. н., в. Несцераўшчына, Докшыцкага р-на Віцебскай вобл.

“ўрокам”, то пасля купання бабка падкурвае малаго свянцонамі зёлкамі (Іванаўскімі) і кладзе на падлогу, а маці тройчы пераступае цераз яго і перадае куме»; «Калі “кумы” праязджаюць першыя ростанькі, то выкідваюць тут адмыслова ўжытыя гліну і соль, каб дзіця не пужалася “зазеху”» [3, с. 19, 20].

Сярод уласна хрэсьбінных абрадавых дзеянняў найбольшай сімвалічнай значнасцю вылучаецца падзел «бабінай кашы», які можа разглядацца аналагічна падзелу каравая на вяселлі – як акт пераразмеркавання калектыўнай долі з улікам з’яўлення ў сям’і новага чалавека [1, с. 52]. Паводле этнаграфічных матэрыялаў як XIX, так і XX – пачатку XXI ст., «бабіна каша» мела ў большай ступені карнавальна-забаўляльны характар, ператвараючыся часам у свайго роду драматызаванае прадстаўленне з удзелам бабкі, кумоў і бацькоў дзіцяці. Як і падзел вясельнага каравая, падзел «бабінай кашы» суправаджаўся сімвалічным выкупам, часам – разбіваннем посуду, абменам падарункамі паміж парадзіхай і бабкай, парадзіхай і кумами: «Бабка ставіць на стол кашу ці ў чашцы, ці проста ў гаршку, якія павінны быць (у Полацкім павеце) абгорнуты палатном і ўласнаручна надзяляе гасцей гарэлкаю. <...> Пры выглядзе кашы гасці пачынаюць гаварыць, што яна ўжо па выглядзе не зусім добрая, калі ж паспытаюць хоць па адной лыжцы, то кожны знойдзе абавязкова, што каша або недасоленая, або перасоленая, ці горкая, ці кіслая і г. д. <...> Нягледзячы на незадаволенасць “бабінай кашай” гасці, аднак, з’ядаюць яе ўсю і ў пустую чашку кладуць грошы, гэтыя грошы часткова ідуць парадзісе “на мыла”, часткова бабцы» [5, с. 108]; «Потым баба з-за стала вылазіць, бярот тарэлку, накрываець платочкам і ідзець кала сталу. Кажачь: “Кашу вы пользавалі, цяпер за кашу майму ўнуку на мыла складайця”» [6, с. 253]; «...бабка варыла кашу з ячменных круп у гліняным гаршчку. Спачатку кашу з’ядуць, потым міску гэту кум б’е аб стол ці кіне на падлогу і топча нагамі. Затым радзіха дае бабцы і куме на сукенку, куму – рубашку» [5, с. 89–90].

У далейшым, па-за межамі радзінна-хрэсьбіннай абраднасці, з дапамогай рытуальна-сімвалічных дзеянняў адбываецца афармленне змен, што назіраюцца ў працэсе псіхафізіялагічнага развіцця дзіцяці. Пэўным часавым маркерам тут з’яўляецца год пасля нараджэння, на працягу якога забараняецца стрыгчы валасы дзіцёнку, абразачь яму пазногці, падносіць да люстэрка. Таксама сімвалічным чынам маркіруюцца моманты, калі дзіця пачынае хадзіць, калі ў яго выпадае першы малочны зуб. Як пэўны этап псіхаэмацыянальнага развіцця выступае так званае «развязванне розуму». Падобныя ўяўленні вылучаюцца ўстойлівасцю, яны зафіксаваныя як у этнаграфічных матэрыялах XIX – пачатку XX ст., так і ў запісах другой паловы XX – пачатку XXI ст.: «Первы раз пойдзіць дзіцёнак <...> дык гавораць: пута рэзаць нада, сразу нада нажом между ног чырканыць...» – «*А кажучь яшчэ, нільзя да зеркала маленькага паднасіць*». – «Ну, да году. <...>» – «*А чаго нільзя?*» – «Ну зубы тады, гавораць, няскора будуць прарастаць...» – «*А вось калі першы зуб выпадаў, што з ім рабілі?*» – «А гэта кідалі за печку. <...>» – «*Можа там ка-*

залі што?» – «Мышка, мышка, на табе зуб... такі... а нам дай другі... Большэ нічога»¹⁰; «Да года не стрыгуць і ногці да года не абрэзаюць, толькі абкусваюць. Воласы за іконачку лажылі. Іконачкі ж у кожнага ў доме... Завярнуць, і за іконачку. Берагуць. Тады гушчы волас!»¹¹; – «А калі, вот, можна было валасы падстрыгаць ужо маламу першы раз?» – «Ужо год як кончыцца». – «А то што? А калі раней абстрыгчы?» – «Ну, няльзя. Бедны будзеш, там хваравіты будзеш. Гэта атрэжацца што...» – «А тыя валасы састрыжаныя, першыя, куды іх?» – «Нада дзе-нібудзь высока іх засунуць. Каб птушкі не цягалі. Разнасіць не нада! Нада так скруціць іх, скруціць. І вот ужо, гаворуць, дзе пад кроквіну падторкнуў <...> Над дзвярмі. За ушак!» – «А калі вот пацягалі птушкі валасы, што тады можа быць?» – «Не нада (каб разносілі). Галава будзець балець. Расьсеяны будзець. Не нада» [4, с. 257]; – «А вось слыхалі пра такое, што <...> у тры гады рабёнку нада вум развязаць? <...>» – «Гэта пуп, пупок, ну, ага, нада, нада. Развязаць нада, ага». – «А як развязаць?» – «А там жа ж нітачкай звязана. І нада развязаць. Атвязаць»¹².

Такім чынам, асноўныя этапы рытуальнай сацыялізацыі ўключаюць у сябе паступовае наданне дзіцяці характарыстык, звязаных з культурным, «чалавечым» статусам: сімвалічнае афармленне знешняга выгляду, забеспячэнне жыццёвымі дабротамі, наданне імя, далучэнне да сацыяльнай супольнасці, замацаванне змен, што адбываюцца ў працэсе фізічнага і псіхэмацыйнага развіцця дзіцяці.

ЛІТАРАТУРА

1. **Байбурын, А. К.** Ритуал в традиционной культуре : структурно-семантический анализ восточнославянских обрядов / А. К. Байбурын. – Санкт-Петербург : Наука, 1993. – 240 с.
2. **Кухаронак, Т. І.** Радзінныя звычаі і абрады беларусаў : канец XIX – XX ст. / Т. І. Кухаронак. – Мінск : Навука і тэхніка, 1993. – 126 с.
3. **Никифоровский, Н. Я.** Простонародные приметы и поверья, суеверные обряды и обычаи, легендарные сказания о лицах и местах : собраны в Витебской губернии / Н. Я. Никифоровский. – Витебск, 1897. – 336 с.
4. **Полацкі** этнаграфічны зборнік : у 2 ч. / склад.: А. У. Лобач, У. С. Філіпенка. – Наваполацк : ПДУ, 2006. – Вып. 1, ч. 2 : Народная медыцына беларусаў Падзвіння. – 332 с.
5. **Радзіны.** Абрад. Песні / уклад. і сістэм. тэкстаў Г. А. Пяртроўскай, апісанне абрадаў Т. І. Кухаронак ; рэдкал.: А. С. Фядосік [і інш.]. – Мінск : Беларус. навука, 1998. – 637 с.

¹⁰ ФА ПДУ: зап. Мішына В.І., Мішын П.І., Халадкова А.У. у 2007 г. ад Луганавай Р.С., 1948 г. н., (родам з хутара Калеснікаў (Бранская вобл., Расія), жыве ў Сенненскім раёне), Герцык Т.І., 1945 г. н. (родам з в. Верхняе Крывіна, Бешанковіцкага р-на, з 1994 г. жыве ў в. Губіна) у в. Губіна Лепельскага р-на Віцебскай вобл.

¹¹ ФА ПДУ: зап. студ. ПДУ Захарэвіч А. у 2008 г. ад Балучінай Е.А., 1921 г. н. (нар. у в. Горбава Лёзненскага р-на), з 1971 г. жыве ў в. Княжыца Віцебскага р-на Віцебскай вобл.

¹² ФА ПДУ: зап. Мішын П.І., Мішына В.І., студ. ПДУ Высоцкая А. у 2009 г. ад Дземідовіч Л.П., 1937 г. н., у в. Хмялёўшчына Докшыцкага р-на Віцебскай вобл.

6. **Традыцыйная** мастацкая культура беларусаў : у 6 т. / [рэд. Т. Б. Варфаламеева]. – Мінск : Выш. шк., 2001–2013. – Т. 2 : Віцебскае Падзвінне. – 2004. – 910 с.

7. **Шлюбскі, А.** Матэрыялы для вывучэння фальклору і мовы Віцебшчыны : у 2 ч. / А. Шлюбскі. – Мінск : Інбелкульт, 1928. – Ч. 2. – 259 с.

Сіўко Ф.І. (з. Віцебск)

ПРАБЛЕМА НАЦЫЯНАЛЬнай САМАІДЭНТЫФІКАЦЫ ЖЫХАРОЎ ПАЎНОЧНА-ЎСХОДНІЙ ВІЦЕБШЧЫНЫ І ПРЫЛЕГЛЫХ ДА ЯЕ ТЭРЫТОРЫЙ У СШЫТКАХ ВЫДАВЕЦКАЙ СЕРЫІ «НАШЫ КАСЦЁЛЫ» Д. БАНЧКОЎСКАГА І Я. ЖЫСКАРА

Першы польскамоўны сшытак выдавецкай серыі «Нашы касцёлы» Ды-янізія Банчкоўскага (1868–1953) і Язафата (Юзафата) Жыскара (1868–1919) прысвечаны касцёлам і парафіям¹ Магілёўскай архідыяцэзіі², убачыў свет у 1912 г. Як пішуць самі выдаўцы, у прадмове да серыі, апроч сшыткаў пра згаданыя святыні і іх супольнасці, мелася на мэце яшчэ і выданне сшыткаў пра касцёлы і парафіі Віленскай і Луцка-Жытомірскай дыяцэзіі, а таксама пра касцёлы Паўночнай Амерыкі.

І хаця, як бачна з той жа прадмовы, праект павінен быў нагадаць усім па-лякам пра іх «агульнасць і еднасць» (тут і далей цытаты падаюцца па-беларуску ў аўтарскім перакладзе з польскай мовы. – *Ф. С.*), яго вартасць і ў плане рэпрэзентацыі рэлігійнага, гаспадарчага ды культурнага жыцця тагачаснага аўтахтоннага (беларускага) насельніцтва паўночна-ўсходняй часткі нашага краю таксама не падлягае сумневу.

Бо пададзены ўсе згаданыя сферы бытавання нашых продкаў даволі дэ-талёва і, што важна, без уласцівага некаторым тагачасным і пазнейшым на-вукоўцам памкнення рабіць гэта выключна ў святле калі не наўпроставага, дык ускоснага, і часам надта ж безапеляцыйнага, прылічэння тубыльцаў да чужога – расійскага або польскага – этнасу. Таму пры ўсёй польскацэнтрыч-насці выдання для нас, беларусаў, яно з’яўляецца каштоўнай крыніцай зве-стак і менавіта пра нашу айчынную беларускую мінуўшчыну.

Пакінуўшы па-за межамі гэтага тэксту спрэчныя пытанні адносна аўтар-ства асобных частак працы і яе будовы, якія падрабязна выкладзены аўта-рамі ўводзін да рэпрынтнага выдання «Нашы касцёлы» 2001 г., а таксама закіды некаторых сучасных айчынных палітолагаў пра жаданне дзеячаў кшталту таго ж Я. Жыскара выдаць сябе за гарачых добразычліўцаў і аба-

¹ Парафія – акруга, тэрыторыя, якая адносіцца да аднаго касцёла; прыход.

² Архідыяцэзія, архіепархія (ад грэч.: *архі* «галоўны, старэйшы» і грэч.: *επαρχία*) – царкоўная тэрытарыяльна-адміністрацыйная адзінка; епархія, узначаленая архібіскупам.